

10. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Käesolev kokkuvõte koosneb neljast alaosast. Kõigepealt monitooringu põhitulemuste lühikokkuvõtte, milles toome esile olulised positiivsed ja negatiivsed trendid, mis moodustavad antud uuringu põhijäreldused. Edasi keskendume põhitulemustele valdkondade kaupa, tuues välja nii hoiakute analüüsi tulemused kui ka lõimumispoliitika võimalikud meetmed. Kolmandas alaosas kirjeldame monitooringu tulemusi, mis puudutavad noorte vanusegruppi ehk lõimumiskava keskset sihtgruppi. Viimases osas on toodud mõned poliitikasoovitused, mida monitooringu läbiviijad peavad kõige olulisemateks.

10.1 Lühikokkuvõte

Positiivne:

- » eesti keele oskus paraneb ja eesti keele oskuse positiivne sümbolne tähendus suureneb;
- » teisest rahvusest noorte usaldus Eesti riigiinstitutsioonide vastu on lähedane eestikeelsete noorte omale, st. oluliselt kõrgem võrreldes venekeelse vanema põlvkonna usaldusega;
- » Eesti riigiidentiteedi tugevust mõõtvad näitajad, mis on seotud eestivenelaste kuuluvustundega ja eestlaste kaasamisvalmidusega, on head;
- » võrreldes varasemate monitooringutega on eestlaste suhtumine kodakondsusnõuete leevendamisesse muutunud toetavamaks, valdav enamus leiab, et Eesti kodakondsuse võiksid saada kõik Eestis sündivad lapsed olenemata nende vanemate kodakondsusest, aga ka teised Eestis sündinud inimesed.

Negatiivne:

- » määratlemata kodakondsusega isikute hulk väheneb aeglaselt, kuigi nende seas on märkimisväärne osa Eestis sündinud ja eesti keelt oskavaid noori;
- » suurenenud on rahvusgruppide vahel sotsiaal-majandusliku ja poliitilise ebavõrdsuse tajumine eestivenelaste poolt, mis muuhulgas väljendub venekeelse kooli reformi tulemuste tajumises negatiivses võtmes;
- » jätkuvalt on eestivenelaste kui tervikgrupi usaldus Eesti riigiinstitutsioonide vastu oluliselt madalam võrreldes eestlastega;
- » Ida-Virumaa lõimumisnäitajad on läbivalt oluliselt nõrgemad kui teiste Eesti piirkondade näitajad.

10.2 Põhitulemused valdkondade kaupa

Kodakondsus

Jätkub trend Eesti kodakondsuse osakaalu suurenemisele teisest rahvusest elanike seas, kuigi see on viimasel kümnendil märkimisväärselt aeglustunud. Eesti kodanike osakaal on küll kõrge teisest rahvusest noorte hulgas, kuid väheneb iga järgneva vanusegrupi sees. Lõimumispoliitika seisukohalt on murettekitav, et tervelt 19% teisest rahvusest inimestest, kes on ise ja ka kelle vanemad on sündinud Eestis (nn. kolmas põlvkond), ei ole Eesti kodanikud. Nende osakaal ei ole eelmise monitooringuga võrreldes vähenenud: ka 2011. aastal ei olnud tervelt viiendikul selles rühmas Eesti kodakondsust. Lisaks on nn teises põlvkonnas, ehk Eestis sündinud teisest rahvusest inimeste hulgas, tervelt 34% mittekodanikke. Kolmandik Eestis sündinud, kuid Eesti kodakondsust mitteomavate inimestest, on noored (vanuses 15-34 aastat) ning neist viiendik (22%) hindab oma eesti keele oskust heaks või väga heaks. Eestis sündinud ja hästi eesti keelt oskavate noortel täisväärtuslike poliitiliste õiguste puudumine ja nende eemalejäämine Eesti kodanikkonnast on tõsine väljakutse Eesti lõimumispoliitikale.

Jätkuvalt soovib enamik määratlemata kodakondsusega vastanutest (57%) Eesti kodakondsust. Peamiseks takistuseks kodakondsuse omandamisel nimetavad nad suutmatust ära õppida eesti keelt. Samas on näha ka tugevate motivaatorite puudumist kodakondsuse saamise tingimusi täitmiseks, kuna kolmandiku määratlemata kodakondsusega vastajate arves ei takista kodakondsuse puudumine Eestis elamist, lisaks on ilma Eesti kodakondsuseta lihtsam reisida Venemaale ja teistesse SRÜ riikidesse. Arvestades selle elanikegrupi madalat hinnangut oma eesti keele oskusele, aga ka vanemaaliste ja kutse- ning keskkaridusega inimeste suuremat osakaalu, võib kodakondsuse saamise takistuseks tõepoolest pidada suutmatust vastata seatud tingimustele.

Märkimisväärselt on muutunud eestlaste suhtumine kodakondsuse saamise tingimuste lihtsustamisesse. Valdav

enamus eestlasi leiab, et Eesti kodakondsuse võiksid saada kõik Eestis sündivad lapsed olenemata nende vanemate kodakondsusest, aga ka teised Eestis varem sündinud inimesed. See viitab suurenenud toetusele ius soli printsiibi sisseviimisele Eestis kodakondsuspoliitikas, mis sarnaneb trendidega mitmes teises Euroopa riigis.

Poliitiline ja ühiskondlik osalemine

Eestlaste ja teisest rahvusest elanike vahel eksisteerivad erinevused nii huvis poliitika vastu, valimisaktiivsuses kui ka muul moel poliitikas osalemises. Läbivalt on teisest rahvusest elanikud vähem aktiivsed – huvituvad poliitikast mõnevõrra vähem, osalevad vähem valimistel ning on poliitiliselt vähem aktiivsed.

Võrreldes eestlastega osalevad teisest rahvusest elanikud oluliselt vähem avalikel üritustel ja riiklike tähtpäevade tähistamises. Käärid on osaluse osas suured laulu- ja tantsupeol osalemises ning teistel suurtel kultuuriüritustel ja rahvapidudel osalemises. Ka vabariigi aastapäevapidustusi jälgib võrreldes eestlastega kaks korda vähem teisest rahvusest inimesi (vastavalt 80% ja 40%).

Teisest rahvusest elanike poliitilist aktiivsust mõjutab eesti keele oskus – mida parem on eesti keele oskus, seda aktiivsemad on inimesed ühiskondlikus elus. Oluliselt vähem aktiivsed on Ida-Virumaa elanikud. Ühiskondliku aktiivsuse edendamisel on seega oluline pöörata tähelepanu nii keelekeskkondade arendamisele kui ka piirkondlikele meetmetele, mis on suunatud Ida-Virumaale.

Usaldus ja hoiakud Eesti riigi suhtes

Teisest rahvusest inimesed usaldavad eestlastest rohkem vaid kirikut ja kohalikke omavalitsusi, kõigi teiste institutsioonide osas on eestlaste usaldus oluliselt suurem. Eestlaste ja teisest rahvusest inimeste usalduses on kõige suuremad käärid kaitseväge ja presidendi institutsiooni suhtes. Määratlemata kodakondsusega inimesed usaldavad teistest

gruppidest vähem kõiki institutsioone. Teisest rahvusest 15-24-aastaste noorte usaldus Eesti võimuinstitutsioonide – presidendi, valitsuse ja riigikogu – vastu on suurem kui vanel põlvkonnal ning on sarnane sama vanuserühma eestlaste usaldustasemele.

Eestlased on teisest rahvusest elanike poliitikasse kaasamise suhtes küll positiivsed, kuid samas ka ettevaatlikud – veidi enam kui viiendik peab teisest rahvusest inimeste kaasamist mittevajalikuks. Lisaks ei ole eestlased jätkuvalt valmis nägema eestivenelasi kõrgetel poliitilistel ametikohtadel ning vaid 7% eestlastest peaks eestivenelasest peaministri positiivseks.

Riigiidentiteet

Riigiidentiteedi näitajad on nii eestivenelaste kui eestlaste puhul suhteliselt kõrged, mõlemas grupis on nõrga riigiidentiteediga vastajaid vaid umbes viiendik, ülejäänud vastajad on kas keskmise või tugeva riigiidentiteediga.

Eestivenelaste riigiidentiteeti mõjutavad eelkõige sellised demograafilised tunnused nagu piirkond, vanus ja sugu. Piirkonna osas on kõige probleemsem Ida-Virumaa, kus võrreldes teiste piirkondadega on kõige suurem nõrga riigiidentiteediga segmendigrupp ja kõige väiksem tugeva riigiidentiteediga segmendigrupp. Sugude lõikes on naised tunduvalt paremini lõimunud – nende seas on meestega võrreldes oluliselt väiksem nõrga riigiidentiteediga segmendigrupp ja mõnevõrra suurem tugeva riigiidentiteediga segmendigrupp. Vanusegruppide lõikes eristub väga tugevalt üle 60-aastaste grupp, kelle seas on kõigi teiste vanusegruppidega võrreldes umbes kaks korda vähem nõrga riigiidentiteedi kandjaid ja umbes kaks korda rohkem tugeva riigiidentiteedi kandjaid.

Eestlaste kaasamisvalmidust ja vähemusrahvuste arvestamise soovi mõjutavad demograafilistest tunnustest kõige tugevamalt haridus ja elukoha piirkond. Hariduse lõikes selgub, et põhiharidusega vastajate seas on kõrgharidusega vastajatega võrreldes kaks korda enam nõrga riigiidentiteedi

kandjaid ja neli korda vähem tugeva riigiidentiteedi kandjaid. Kutse- ja keskharidusega ja kõrgharidusega gruppide vahel on erinevused väiksemad, kuid siiski märkimisväärsed – esimeses grupis on kaks korda enam nõrga riigiidentiteedi kandjaid ja kaks korda vähem tugeva riigiidentiteedi kandjaid. Seega sõltub eestlaste kaasamisvalmidus väga tugevalt haridusest, mida on oluline arvestada lõimumispoliitika kujundamisel.

Piirkonna lõikes eristuvad väga tugevalt eestlased Ida-Virumaal. Seal on nõrka riigiidentiteeti kandvaid eestlasi kaks korda enam võrreldes teiste piirkondadega (46%) ning tugeva riigiidentiteedi kandjaid vaid 3% valimist (Tallinnas 35%, mujal Eestis 15%). Seega, nii eestivenelaste kui ka eestlaste puhul on just piirkond selleks demograafiliseks tunnuseks, mis mõjutab riigiidentiteeti kõige enam. Järelikult vajab Ida-Virumaa piirkond lõimumispoliitikas erilist tähelepanu.

Ka riigiidentiteedi ja inim- ning sotsiaalse kapitaliga seotud näitajate analüüs kinnitab nendevaheliste seoste olemasolu. Üldine tendents nii eestivenelaste kui ka eestlaste grupis on selline, et kõrgema inim- ja sotsiaalse kapitaliga inimestel on reeglina ka tugevam riigiidentiteet. Tugeva riigiidentiteediga vastajatel on mitu korda rohkem kontakte teisest rahvusest inimestega kui nõrga riigiidentiteedi kandjatel. Samas, eestivenelaste lõikes puudub oluline erinevus nende kahe grupi lõikes rahvustevahelise ebavõrdsuse tajumise mõttes. See viitab rahvusgruppide vaheliste kontaktide ning võrdse kohtlemise poliitikate edendamise olulisusele edasise lõimumispoliitika kujundamisel.

Nii eestlaste kui eestivenelaste riigiidentiteeti mõjutab mitmesuguste ohtude tajumine – eestivenelaste puhul on selleks eelkõige rahvuskultuuri säilimise ohustatuse tajumine ning eestlaste puhul ohu tajumine Venemaa poolt. Seega võib öelda, et kuigi tugeva riigiidentiteedi kujunemine on Eestis raskendatud nii välise konteksti konfliktisuse suurenemise tõttu kui ka mitmetel ajaloolis-psühholoogilistel põhjustel, on tugeva riigiidentiteedi edendamine üks lõimumispoliitika keskseid väljakutseid.

Keeleoskus ja keelte kasutamine

Eesti teisest rahvusest elanike seas on enda hinnangul aktiivse eesti keele oskusega inimesi 37%, passiivse eesti keele oskusega inimesi 48% ning eesti keelt mittevaldavaid inimesi 15%. Võrreldes 2011. aasta tasemega on eesti keele oskus teisest rahvusest elanike seas suurenenud, sh on vähenenud eesti keelt mittevaldavate inimeste osakaal ja suurenenud aktiivse eesti keele oskusega inimeste osakaal.

Teisest rahvusest inimesed kasutavad eesti keelt rohkem eestlastest õpingu- või töökaaslastega, äri- ja koostööpartneritega ning huvitegevuse kaaslastega suhtlemisel. Üldistades võib öelda, et eesti keel kasutatakse rohkem sellistes suhtlusvõrgustikes, mida seob ühine eesmärgipärane huvi.

Ligi 60% teisest rahvusest elanikest ei suhtle üheski eestlasi sisaldavas suhtlemisvõrgustikus arvestataval määral eesti keeles, 14% teisest rahvusest elanikest suhtleb eesti keeles kuni pooltes võrgustikes, kus on ka eestlasi. 11%-l teisest rahvusest inimestest on selliseid võrgustikke kuni kolmveerand ja 16% suhtleb eesti keeles peaaegu kõigis võrgustikes, kus on eestlastest partnerid.

Enam kui pooltel eestlastest on enda hinnangul aktiivne vene keele oskus, passiivne vene keele oskus on 45%-l ja vaid 4% eestlastest ei valda üldse vene keelt. Võrreldes 2011. aasta uuringuga on eestlaste vene keele oskus keskmiselt paranenud, suurenenud on vene keelt vabalt valdavate ja vähenenud on vene keelt üldse mitte oskavate eestlaste osakaal. Ligi 20% on eestlaste ja ligi 30% teisest rahvusest elanike seas neid, kes peavad hoiaku tasemel võimalikuks vene keele tähtsuse tõusu tulevikus. Sama palju on ka neid, kes peavad normaalseks inglisekeelset suhtlemist eestlaste ja venelaste vahel. Sealjuures on eestlaste seas mõlemad näitajad varasemaga võrreldes mõnevõrra kasvanud. Teisest rahvusest elanike hulgas on suurenenud inglisekeelset suhtlust normaalseks pidavate inimeste osakaal, kuid on vähenenud usk vene keele tähtsuse suurenemisse tulevikus.

Vanuse lõikes vaadatuna domineerib kuni 40-aastaste teisest rahvusest inimeste seas aktiivse eesti keele oskusega grupp, 40-aastaste ja vanemate inimeste seas aga passiivse eesti keele oskusega grupp. Nooremate vanuserühmade eesti keele oskus on ka 2011. aasta monitooringuga võrreldes oluliselt paranenud.

Eesti keele oskuse sümbolne tähendus Eesti elanike jaoks ilmneb keeleoskusega seotud hoiakutes - sellega, et eesti keele oskus suurendab vastastikust usaldust eestlaste ja venelaste vahel, on nõus kolmveerand eestlastest ja ligi 2/3 teisest rahvusest vastajatest. Sealjuures on eestlaste seas antud väitega nõus olevate vastajate osakaal kasvanud 2008. aastaga võrreldes 20% ja teisest rahvusest vastajate seas enam kui kaks korda.

Ehkki Eesti elanike keelteoskus on viimase viie aasta jooksul paranenud, ei vasta see veel ei tööalastele ega vaba aja suhtlemise vajadustele. Puudu jääb just aktiivsest keelteoskusest, mis võimaldaks end antud keeles nii suuliselt kui ka kirjalikult vabalt väljendada. Seetõttu võiks lõimumismeetmete hulka kuuluda laialdane eesti keele õppimise ja praktiseerimise võimaluste loomise programm, mis ei peaks hõlmama ainult mittekodanikke (andmed näitavad, et ka Eesti kodanike seas on küllaldaselt vähese eesti keele oskusega inimesi) ja mis peaks keskenduma eeskätt aktiivse suhtlemisvõime omandamisele. Eesti keele oskuse täiendamist võiks siduda kaasamis- ja osalemismeetmetega, et keele praktiseerimine oleks ühtlasi huvitav ja atraktiivne, nt võiks edendada eestlaste ja teisest rahvusest inimeste mitmesuguseid kontakte soodustavaid ettevõtmisi. Venekeelset tõlget võiks rohkem kasutada ka kultuuriüritustel, sest tõlge mitte ei takista eesti keele omandamist, vaid pigem soodustab seda (meelitab rohkem muukeelseid inimesi üritustel osalema, aitab aru saada eestikeelsetest väljenditest ja selle kaudu neid omandada jne.). Karta ei tohiks ka kakskeelsete trükiste ilmutamist (näiteks kakskeelsed laste pildiraamatud jms.), sest ka neile võib anda keeleõppe funktsiooni.

Kontaktid

Erinevate interetniliste püsisuhtevõrgustike arv inimese kohta viimase viie aasta jooksul oluliselt tõusnud ja ulatub eestlaste puhul 2,8 võrgustikuni ja teisest rahvusest elanike puhul 3,2 võrgustikuni kuuest võimalikust. Vähemalt ühes mitmerahvuselises püsisuhtevõrgustikus osaleb 88% eestlastest ja 92% teisest rahvusest elanikest.

Positiivset valmisolekut mitmerahvuselises koosluses (naabruskond, õpingu- või töökollektiiv, sugulaskond) osalemiseks väljendab 30-40% eestlastest ja umbes 70% teisest rahvusest elanikest. Viie aastaga on nii eestlaste kui teisest rahvusest elanike suhtumine kõigisse kolme nimetatud osalemisvõimalusse muutunud tunduvalt positiivsemaks (kasvanud on positiivselt suhtuvate vastajate arv). Vähemalt ühes kolmest nimetatud kooslusest osalemisse suhtuvad positiivselt ligi pooled eestlased (2010. aastal 35%) ja ligi 80% teistest rahvusest elanikest (2010. aastal 64%).

Eesti elanike hoiakud ühiskonna mitmekultuurilisuse suhtes on üldiselt positiivsed. Umbes 90% nii eestlastest kui teisest rahvusest vastajatest leiab, et erinevad rahvused võivad samas riigis hästi läbi saada ja koostööd teha, 60% eestlastest ja 80% teisest rahvusest vastajatest peab erinevate kultuuride kokkupuutumist Eesti ühiskonda rikastavaks.

Analüüsist ilmneb, et positiivsete kultuurihoiakute tase ei seostu reaalsete kontaktide arvuga. Seega on inimeste hoiakud kultuuridevahelise koostöö võimalikkuse kohta suunatud pigem rahvusgruppide vastastikuse koostöö tähtsustamisele ühiskonnas ja ei haaku konkreetsete inimestevaheliste suhetega. See tähendab, et inimesed ei käsitle alati oma igapäevast suhtlust osana suurte rahvusgruppide vahelistest suhetest ühiskonnas. Seetõttu peaks lõimumismeetmete hulka kuuluma rahvusgruppide vahelisi kontakte soodustava keskkonna loomine seal, kus see on võimalik (luues mitmerahvuselisi kooslusi koolides, töösfääris, vaba aja tegevustes, sh kultuuriüritustel, huvihariduses jm.) ja positiivsete hoiakute kujundamine eri rahvusest inimeste

suhtlemise suhtes meedia vahendusel (venekeelne TV-kanal, eri rahvusest inimeste suhtlemise kujutamise teleseriaalides, mängufilmides, tõsielusarjades, publitsistikasaadetes ja kirjutistes jms.).

Haridus

Nii eestlastel kui teisest rahvusest inimestel on positiivne hoiak erinevaid emakeeli kõnelevate laste segarühmade ning -klasside osas (nii koolides kui lasteaedades). Samas esinevad rahvusgrupiti teatud lahkavused nende korraldusliku poole pealt. Kui eestlaste eelistus on mõne üksiku eesti keelest erineva emakeelega lapse osalemine klassis või rühmas, siis teisest rahvusest vastajate soosituim variant oleks see, kui gruppides oleks võrdselt erineva emakeelega lapsi. Seega võib tõdeda, et eestlased ei eelista küll üksnes homogeeniseid rühmi/klasse ning poolehoid segarühmadele on olemas, kuid oma eelistustes ei olda siiski sama avatud, kui seda on teisest rahvusest inimesed. Osalise eestikeelse õppe algusaja osas on alates 2008. aasta monitooringust olnud eri rahvusgruppide vahel üksmeel, et sobivaim aeg selleks on lasteaed.

Rahvusgruppide eelistused põhikoolide ning gümnaasiumide õppekeele osas on järgmised: eestlased pooldavad mõlemal juhul kõige enam eestikeelse õppekeelega varianti ning teiste rahvuste puhul selget eelistust ei ilmnenud. Venekeelse põhihariduse andmist Eestis peavad eestlased oluliseks eelkõige seetõttu, et kõigil oleks võimalus õppida emakeeles. Teisest rahvusest inimesed tõid põhjusena esile ka heade ainealaste teadmiste omandamise. Samuti ilmnes, et võrreldes eestlastega on teiste rahvuste esindajate arvates kvaliteetne erinevate tasemete haridus vene noortele vähemal määral kättesaadav kui eesti noortele, suurim erinevus esines sealjuures hinnangutes kõrghariduse kohta. Positiivse muutusena on aga märgata, et võrreldes 2011. aasta tulemustega on mõlema rahvusgrupi hinnangul eri haridustasemete kvaliteetse hariduse kättesaadavus vene noortele paranenud.

Võrreldes eelmiste integratsiooni monitooringutega on teisest rahvusest inimeste hinnang koolireformile oluliselt langenud. Teisest rahvusest inimesed väljendavad valdavalt suhtumist, et eestikeelne aineõpe tähendab õpilastele märkimisväärset lisakoormust aine omandamisel ning tekitab õpilastel psühholoogilist stressi ning pinget. Ka fookusgrupi intervjuus tõid vene keelt emakeelena kõnelevad noored väljakutsena välja n.ö topelttöö, mida eesti keeles aine omandamisel tuleb teha, nii tekstide tõlkimise kui üldise keeleõppe tõttu. Samas olid abiturendid optimistlikud ja tõdesid, et liitgümnaasiumit valides olid nad end suuremaks õpikoormuseks ette valmistanud. Küsitluses antud hinnangutes nõustusid teisest rahvusest vastajad, et ühine eestikeelne aineõpe soosib kontaktide tekkimist eestlaste ja venekeelse elanikkonna vahel. Niisugune hinnang on võrreldes varasemate monitooringute tulemustega olulisel määral kasvanud.

Vene keelt emakeelena kõnelevad abiturientid märkisid fookusgrupis, et kuigi nad ei eeldagi erikohtlemist ja on suurema õpikoormusega arvestanud, siis lihtsamad või lihtsustatud tekstid aitaksid teadmiste omandamisele rohkem kaasa. Samuti osutasid nad õpetajate poolse toe vajadusele (nt raskemate terminite tõlkimine, lihtsamate eestikeelsete sõnadega seletamine kui ka tekstide läbitöötamiseks suurema ajavaru võimaldamine). Tõstatati ka mitmeid süsteemi ülesehituslikke vigu nagu katkendlik eesti keele õpe (põhikoormus on koondunud kümnendasse klassi), mis pärsib ka eestikeelsetest ainetundidest saadavat kasu, ning puudulik teavitustöö eesti keele õppimise olulisuse kohta põhikoolis. Kokkuvõttes olid mõlemad rühmad aga samal meelel, et ühiseid eestikeelseid ainetunde võiks olla rohkem ning need võiksid alata juba enne gümnaasiumiastet, seda nii eesti keele oskuse arendamiseks, omavahelise suhtluse suurendamiseks kui ka tugevama ühtsustunde tekitamiseks.

Tööturg

Tööturu näitajate üldised suundumused toovad esile paranemise märke võrreldes kriisiaegse perioodiga. Samas on rühmade vahelised erinevused tööturul pigem isegi

suurenenud. Analüüs näitab, et isegi hea eesti keele oskus ei ole suutnud teisest rahvusest inimeste võimalusi tööturul eestlaste omadega võrdsustada. Kui kriisieelsel perioodil olid erinevused suhteliselt väikesed, siis kriisist toibumine on olnud märgatavalt edukam eestlaste jaoks. Teisest rahvusest elanike tööturu seisundi näitajad on endiselt kehvemad kui kriisieelsel perioodil. Samuti on kriisi tagajärjel rühmade vahelised erinevused majandusliku olukorra objektiivsete ja subjektiivsete indikaatorite osas oluliselt suurenenud.

Eesti tööturul on täheldatav selge keelelis-rahvuslik eraldatus, kusjuures monitooringute andmetel on see viimastel aastatel pigem isegi suurenenud. Teisest rahvusest vastajate hinnangud oma tööturvõimalustele on oluliselt madalamad kui eestlastel. Nii ei muuda ka näiteks kõrghariduse omandamine teisest rahvusest elanikke oluliselt optimistlikumaks. Kõige suuremad rühmade vahelised erinevused ilmnevadki just kõrghariduse omandanud inimeste hinnangutes. Erinevus eestlaste ja teisest rahvusest elanike sissetulekutes ongi peamiselt tingitud kõrgharidusega teisest rahvusest isikute tunduvalt väiksemast esindatusest kõige suuremate sissetulekutega tulugrupis, mis võib viidata haritud teiste rahvuste esindajate takistatud juurdepääsule kõige enam tasustatud ametikohtadele.

Meedia

Venekeelse elanikkonna hinnangutes meediakanalite olulisuse infoallikatena ei ole võrreldes 2011. aastaga muutusi toimunud. Jätkuvalt on olulisimateks infoallikateks PBK Eesti uudised ja Venemaa muud telekanalid, järgnevad venekeelne AK ja PBK muud Eesti-teemalised saated, vähemolulisel kohal on kohalikud venekeelsed ajalehed, raadiokanalid ja uudisteportaalid. Samas eelistatakse kohalikke raadiokanaleid, ajalehti ja uudisteportaale Venemaa omadele. Eestikeelsetest kanaliteks on kõige suurema tähtsusega ETV. Meediatarbimises on olulised põlvkondlikud erinevused – televisioon (nii PBK kui venekeelne AK) ja R4 on olulised eeskätt vanemale põlvkonnale. Nooremad põlvkonnad on üha selgemalt orienteeritud veebipõhisele meediale, seda

ka eesti keeles. Sotsiaalmeedia olulisus infoallikana on venekeelsete elanike hulgas kõrgem kui eestlaste hulgas.

Umbes 45% venekeelsest elanikkonnast jälgib eestikeelset meediat. Nendest kaks kolmandikku jälgivad samas ka kohalikku venekeelset ja Venemaa meediat, üks kolmandik eelistab selgelt Eesti meediat. Kolmandik venekeelsetest elanikest on põhiliselt Venemaa meedia mõjuväljas ning veerand jälgib meediat väga vähe. Meediaorientatsioon on seotud inimese suhtega Eestiga – eestikeelse meedia jälgijate samastumine Eestiga, enese ühiskonna osana tundmine ja usaldus institutsioonide suhtes on märgatavalt kõrgem kui Vene meediale suunatud inimestel. Passiivsed meediakasutajad on ka muudel alustel ühiskonnaga nõrgemini sidustatud, neid iseloomustab madal usaldus Eesti institutsioonide suhtes ning kõige tugevam tunne, et neist midagi ei sõltu.

Kuigi võimekus eestikeelset meediat lugeda venekeelse elanikkonna hulgas kasvab, eriti nooremates põlvkondades, ei kao vajadus omakeelse meedia järele. Inimesed jäävad eelistama omakeelset meediaruumi, samas ei kata eestikeelsed kanalid kogu temaatikat, mis venekeelsele elanikkonnale korda läheb, milleks on ühelt poolt kultuurisündmused ja rahvuslikud traditsioonid, teisalt aga ka spetsiifilisemad sotsiaalsed ja poliitilised küsimused, nt vene kool, kodakondsus jms. Teisalt vajab osa vene elanikkonda kohati ka teemade põhjalikumalt lahtiseletamist, nt poliitikaküsimustes.

Ukraina kriisi ja pingestunud suhted Venemaa ja lääneriikide vahel on kasvatanud inimeste huvi uudismeedia jälgimise vastu, samas on see tugevdanud erisusi eestlaste ja teiste rahvuste meediaorientatsioonis. Kui eestlasi iseloomustab kõrge usaldus eestikeelsete kanalite objektiivsusele, siis venekeelse elanikkonna hulgas pälvivad kõrgemat usaldust Venemaa meediakanalid, samas on madalam üldine usaldus kõikide kanalite suhtes. Eristada võib kaheksaüheksa tendentsi süvenemist – on hulk inimesi, kellel on väljakujunenud arusaam kriisi põhjusest ning kes otsivad ajakirjanduses kinnitust oma veendumustele, samal ajal paljud jälgivad

erinevaid allikaid, nii eesti, vene kui inglise keeles ning suhtuvad kriitiliselt kõikidest kanalitest tulevaste infosse.

10.3 Põhilised tulemused teisest rahvusest noorte kui keskse sihtgrupi lõikes

Kokkuvõtvalt näitavad uuringu tulemused, et õiguslik-poliitilises valdkonnas on teisest rahvusest noored vanema põlvkonnaga võrreldes paremini kohanenud nii struktuursete näitajate (neil on valdavalt Eesti kodakondsus) kui ka hoiakuliste näitajate osas (usuvad oma võimesse ühiskonna asju mõjutada ning usaldavad riiki rohkem).

Teisest rahvusest noorte hulgas on Eesti kodanike osakaal kõrgem kui vanemates vanuserühmades. Näiteks kui kuni 24-aastaste teisest rahvusest inimeste hulgas on Eesti kodanikke 77%, siis 65-aastaste ja vanemate hulgas on neid enam kui kaks korda vähem (36%). Samamoodi on Eesti kodakondsusega inimesi oluliselt rohkem teise (ja tinglikult niiöelda ka kolmanda) põlvkonna sisserändajate hulgas võrreldes esimese põlvkonna sisserändajatega.

Teisest rahvusest noored (18–24-aastased) osalevad võrreldes keskmisega ja ka sama vanade eestlastega vähem valimistel ja muudes poliitilises osaluses vormides. Ka usaldavad teisest rahvusest noored võrreldes eestlastest eakaaslastega mõnevõrra vähem riiklikke institutsioone (erandiks on vaid kirik). Samas teisest rahvusest elanike grupi võrdluses on just noortel kõrgem usaldus võimuinstiitutsioonide suhtes, eriti presidendi, valitsuse ja riigikogu suhtes. Lisaks on teisest rahvusest noorte hinnang oma võimesse mõjutada asju Eesti riigis samal tasemel eestlaste hinnanguga.

Teisest rahvusest noored pooldavad sarnaselt eesti noortele osalise eestikeelse õppe alustamist juba lasteaias, mis tähendab, et vajadust eesti keele õppimise järele on teadvustatud ning sellega alustamist eelistatakse juba varajases eas. Suurim erinevus segarühmade ja -klasside mõjule

antud üldhinnangus ilmnes aga samuti just eesti ja teisest rahvusest noorte seas, kus viimased hindasid mõju tunduvalt positiivsemaks.

Kaks kolmandikku teisest rahvusest noortest hindab oma eesti keele oskust piisavaks, et jälgida eestikeelset meediat (vanemate põlvkondade hulgas 40%). Võrreldes vanemate põlvkondadega, kes peavad olulisimateks infokanaliteks televisiooni ja raadiot, on noored üha selgemalt orienteeritud veebipõhisele meediale, seda nii vene kui eesti keeles, nad on ka aktiivsemad sotsiaalmeedias suhtlejad. Noored toetavad vähem ka venekeelse ETV kanali loomist ning eelistavad R4-le teisi kohalikke raadiokanaleid.

Erinevate meediaorientatsioonitüüpide hulgas on noori rohkem mitmekesise, aga kriitilise meediakasutusega tüübis, samuti eestikeelsele meediale orienteeritud tüübis, mõlemad iseloomustab parem eesti keele oskus ning tugevam side Eesti riigi ja ühiskonnaga. Kahjuks on aga suur noorte (eriti noormeeste) osakaal ka passiivses tüübis, mida iseloomustab kõige madalam informeeritus ja nõrk sidustus Eesti ühiskonnaga ka teistes mõõtmetes.

Noorte suurem aktiivsus sotsiaalmeedias tähendab ka seda, et nii eesti kui venekeelsetel noortel on vanema põlvkonnaga võrreldes rohkem teisest rahvusest kontakte (vastavalt 35 ja 58%). Venekeelsed noored on aktiivsemad Facebooki kasutajad, vanemas grupis konkureerivad sellega venekeelsed Odnoklassniki ja VKontakte. Noored kasutavad internetisuhtluses aktiivsemalt teisi keeli – eesti keelt 57%, inglise keelt 50% (vanemas põlvkonnas vastavalt 46% ja 35%).

10.4 Põhilised poliitikasoovitused

Kodakondsusetuse probleemi lahendamisel ei piisa teavitusalasest tegevusest, vajalik on kaasa aidata ka motivatsiooni loomisele. Eelkõige tuleks keskenduda Eestis sündinud ja hästi eesti keelt oskavate teisest rahvusest noortele, kellel ei ole Eesti kodakondsust.

Ühiskondliku aktiivsuse toetamisel on oluline pöörata tähelepanu nii keelekeskkondade arendamisele kui ka piirkondlikele meetmetele, mis on suunatud just Ida-Virumaale.

Keeleoskuse arendamisel oleks vajalik laiendada eesti keele õppimise ja praktiseerimise võimaluste loomise programmi, mis hõlmaks lisaks mittekodanikele ka teisi eesti keeles suhtlemise osas ebakindlust tundvaid inimesi ja keskenduks aktiivse suhtlemisvõime omandamisele. Eesti keele oskuse täiendamise võiks siduda kaasamis- ja osalemismeesmetega, et keele praktiseerimine oleks huvitav ja atraktiivne.

Tuleb astuda samme võrdsete võimaluse põhimõtte edendamiseks, vähendamaks teisest rahvusest elanike diskrimineerituse tajumist nii avalikus sektoris kui ka tööturul laiemalt.

Tuleb pöörata rohkem tähelepanu eestlaste kaasamisvalmiduse suurendamisele. Kuna eelkõige mõjutab seda haridus, siis tuleks vastavalt täiendada õppekavasid.

Süsteemne eestikeelne haridus peaks algama juba lasteaiast ning jätkuma kogu kooliaja vältel. Tuleb toetada ja arendada õpetajate valmisolekut ning võimekust viia õppetööd läbi ka erinevat emakeelt kõnelevate õpilastega segarühmades ja -klassides.

Vajalik on nii finantsilise kui poliitilise toetuse järjepidevus ETV+ programmile, lisaks tuleks toetada kakskeelsete ajakirjanike (täiend)õppe võimalusi.